

אמונה וכוונות – חייל חרדי במלחמת ששת הימים

"על כן אין זו מלחמת רשות"

מלחמת
ששת הימים
בעיניים חרדיות

מנחם קרן-קרץ

עסקו בכיסוי החלונות בבריסטולים שחורים ובמילוי שקי חול. בשכונות החרדיות בצפון ירושלים, ששכנו על קו הגבול, חפרו מתנדבים תעלות הגנה והקימו מחיצות עץ להסתרת העוברים ושבים מעיני הצלפים הירדנים. הפתחים הפונים לשטח ירדן התמלאו שקי חול. חלק מן התושבים, שזכרו עדיין את תקופת המצור במלחמת השחרור, הצטיידו בכמות גדולה של מצרכי מזון. כשסיימו את הכנותיהם, נקראו התושבים לבתי הכנסת לאמירת פרקי תהלים.

הנערים והבחורים שהיו פטורים מחובת הגיוס התרכזו בישיבות. בין התפילות ושעות הלימוד הארוכות מצאו זמן לסייע לקשישים ולחולים ולמלא את מקום הגברים המגויסים. הוריהם של חלק מן התלמידים שהגיעו מחו"ל לחצו על ילדיהם לחזור, אך ראשי הישיבות שכנעו רבים מהם להתיר לילדיהם להישאר בארץ ולתרום את חלקם להגנתה על ידי הגברת הלימוד והתפילות. הרבי מלובביץ' קרא לתלמידיו להמשיך בלימודיהם

ב־28 במאי 1967, בעצם ימי ההמתנה המתוחה שקדמה למלחמה, הופיע בעמודו הראשון של עיתון המודיע קול קורא מטעם מועצת גדולי התורה:

ארצנו הקדושה שוב נתונה במצור ומצוק [...] בשעה חמורה זו עינינו נשואות בתפילה לאבינו שבשמים [...] אחים יקרים אל בהלה אל פחד ואל יאוש. כל יהודי ויהודי בארץ ובתפוצות באשר הם שם על משמרתו יעמוד, מי בחזית, מי בתורה ובתפילה, מי בצדקה ומי בכל עזרה שלא תהיה [...] ברכותינו ותפילותינו מלוות את חיילי ישראל העומדים בין בים, בין ביבשה ובין באוויר. המקום ירחם עליהם ויחזק את ידיהם.

"ספינת ישראל" בין משברים

תחושת החרדה הקיומית ששררה אז במדינת ישראל לא פסחה גם על אזרחיה החרדים. כביתר הארץ, הבתים התרוקנו ממרבית הגברים, שגויסו, והנשים והילדים

ד"ר מנחם קרן-קרץ – רופא שיניים, בעל דוקטורט בספרות יידיש ודוקטורט בהיסטוריה של עם ישראל. עוסק בחקר החברה החרדית בישראל והיהדות האורתודוקסית באירופה.

שומרי העיר - שקי חול בישיבת חברון בירושלים, מאי 1967

היה, למשל, אברהם דוד מרוזוב - חסיד חב"ד ואיש הנח"ל המוצנח שנהרג בקנטרה. ישראל שינדלר, תלמיד ישיבת "חכמי לובלין" בני ברק וחייל בסיירת הצנחנים, זכה לעיטור העוז על פינוי פצועים תחת אש תופת בירושלים (כעבור שש שנים, נפל בסיני במלחמת יום הכיפורים).

השכונות החרדיות בירושלים היו הסמוכות ביותר לגבול הירדני ולמוקדי הלחימה, וכמה מהדירות הוסבו לנקודות תצפית ולמפקדות צבאיות. מאות הפגזים שנחתו בהן במהלך הימים הראשונים למלחמה הותירו עשרות פצועים וכן מאות דירות, חנויות ומוסדות ציבור הרוסים. התושבים שהו במקלטים או במרתפים שחלונותיהם נאטמו. תלמידי הישיבה ירדו למרתפים שהוכנו מבעוד מועד והמשיכו בלימוד ובאמירת תהילים. חלקם תרמו מנות דם ואחרים התנדבו בבתי החולים ובחלוקת מזון לנזקקים.

ימי הלחימה עברו בסערה, נושאים עמם את בשורת הניצחונות הגדולים והמהירים. נוכח תחושת ההתעלות והתרוממות הרוח שחשו אז כל אזרחי ישראל, רצו החרדים - אולי לראשונה מאז הכרזת העצמאות - להרגיש חלק מהציבור הישראלי. העיתונות החרדית יצאה מגדרה בבקשה את המילים הנאותות להביע את גודל השעה:

זעזוע־איתנים זה ורעידת־נפשות זו שפקדו באלו הימים את העם המתקבץ בציון וירושלים [...] כל זה, אשר כבהזדהרות־בזק חשף לעין כל ואף לעינינו את אופיו וטיבו של העם הזה: כי אש האמונה עצורה בו, בעצם הווייתו. כי להבת־זוֹן של קידוש־השם מאירה בקרבו על אף צעיפי ההסתר מבחוץ. כי להט ההתרוממות אשר הוא מלט־הליכוד הכלל ישראלי [...] בו ברגע, כאשר עם ישראל מתרומם ומתעלה לשורשו העילאי ומזדקף את קומתו הרוחנית מתוך להט האמונה אשר בקרבו [...] בו ברגע מתאשרת ההבטחה הנצחית (בית יעקב, אייר־סיון תשכ"ז, עמ' 2).

פדות משמיים או מזימת השטן?

"שחרור ירושלים שבין החומות והכותל המערבי על ידי צה"ל המכה באויביו, הוא השיא במאורעות הימים הגדולים, בישר עמוד השער של עיתון המודיע למחרת האירוע (כ"ט באייר, 8.6.1967). בדבר המערכת נכתב כי זוהי "שעת התגלות רצון ההשגחה העליונה שהאירה לנו פניה [...] באנו לשם

"בהתמדה ובשקיקה" והורה "שלא לפחד ולא להפחיד". אחד מראשי הישיבות אף הגדיל והשווה תלמיד העוזב את לימודו בעת מלחמה לחייל העורק משדה הקרב.

בשכונת מאה שערים, הכריז "איש התהילים" הרב מנדל גפנר (לימים, מייסד מעמד ברכת כוהנים ההמונית בכותל), על אמירת תהילים במשך שלושה ימים ברצף. בישיבות המקובלים נשלפו הנרות, השופרות וספרי הזוהר ונערכו טקסים מיוחדים להצלת עם ישראל. בשכונות החרדיות קראו הרבנים להתחזקות דתית, לקיום יום צום ותענית, ולתקיעה בשופר במהלך התפילה. ועד הרבנים של אגודת ישראל בירושלים קבע כי: "בימים חמורים אלו כספנית ישראל נתונה בין גלים ומשברים, נוכח מזימת אויבנו מקרוב ומרחוק, אהלי אדום וישמעאלים אשר נועצו לב יחדיו להכרית שם ושארית ישראל", יש להרבות באמירת תהילים ולהתפלל תפילת 'אבינו מלכנו' השמורה בדרך כלל לימים הנוראים (המודיע, 30.5.1967).

כלל ישראל, להבת זון וצעיפי הסתר

הרחק משם, במחנות הצבא ובשטחי ההתארגנות, התכוננו למלחמה אלפי חיילים חרדים - שהיו אז כארבעה אחוזים מכלל המגויסים. חיילים אלו היו בני היישוב הישן בירושלים, אנשי החסידויות הרבות ששכנו עדיין בתל אביב, בני המושבים החרדיים ובוגרי הישיבות של בני־ברק. טרם גיוסם פנו לאדמו"רים ולראשי הישיבות לקבלת ברכה. הם היו פזורים בכל יחידות השדה והעורף, כולל ביחידות הקרבות. עיתון המודיע דיווח לקוראיו:

הצעירים הללו אינם שייכים כלל לאותם החוגים אשר רוממות המלחמה בגרונם ותהילת הצבא בפייהם [...] עם ה' התייצב למערכה, עתה הם נמצאים בכל העמדות הקדמיות ביותר, נחושי החלטה ורצון לתת הכל ולעשות הכל כי על כן אין זו מלחמת רשות [...] בכל מקום שם רוכז צבא תמצא אותם, את הצעירים חובשי כיפות מאחורי הקסדות הצבאיות, אין הם מתביישים בייחודם הדתי באמונתם הפנימית (המודיע, 2.6.1967).

את הטיפול בזיהוי גופות ההרוגים ובהבאתם לקבר ישראל ניהלו אנשי הרבנות הצבאית, שמרביתם היו חרדים. בין הלוחמים החרדים שנפלו במלחמת ששת הימים

בקפיצת דרך [...] שלשה ימים גדולים, מפחד ורעדה לפדות ותמורה". בישיבת "קול תורה" הירושלמית פרצו התלמידים בריקודים, אך ראש הישיבה ביקש מהם לא לצאת לרחוב משום שבהר הרצל הסמוך נערכו באותה עת הלוויותיהם של ראשוני החללים. הדיעות על כיבוש העיר העתיקה ושחרור הר הבית והכותל המערבי הותירו אפילו את הרבנים וראשי הישיבות חסרי מילים. לתחושה זו היה גם הד נרחב בעיתונות התקופה. מאמר המערכת בעיתון המודיע דיווח כי:

שחרור ירושלים שבין החומות והכותל המערבי על ידי צה"ל המכה באויביו, הוא השיא במאורעות הימים הגדולים, שוב נרטב כותל הדמעות שריד בית תפארתנו, המקום ממנו לא זזה השכינה. שוב נפיל שם תפילה ותחינה כפי שעשינו זאת עד לפני עשרים שנה, מאז נותקנו ממנו על ידי אויבנו (המודיע, 8.6.1967).

רבנים, אדמו"רים וראשי ישיבות החלו להפעיל את כל קשריהם הפוליטיים כדי להגיע מוקדם ככל האפשר אל הכותל

"עיר שעושה כל ישראל חברים" - הרבי מצאנז-קלוזנבורג בדרכו לכותל, בסיוע צנחן ואיש הג"א

המערבי ולשאת שם תפילות, על אף קשיי הנגישות ששררו במקום לאחר שהחלה הריסת שכונת המוגרבים והכנת רחבת הכותל (לעיל, עמ' 1-4). מנהיגים חרדים נוספים הודיעו על כוונתם לחדש את פעילות מוסדות הדת החרדים שבעיר העתיקה. לאחר פתיחתו של הכותל לציבור הרחב בחג השבועות, פגשו בו החרדים הרבים שפקדו אותו יהודים מכל גווי הקשת הדתית: חובשי כיפות סרוגות שיצאו בריקודים עם חילונים שחשו התפעמות דתית; יהודים ספרדים שהתפללו בנוסחים חדשים עבורם; והמוני יהודים מכל העדות והמעמדות, ובהם גם תושבי העיר העתיקה לשעבר.

לא כל החרדים התלהבו מן הניצחון במלחמת ששת הימים. הרבי מסאטמר אמנם התיר לחסידיו לקיים תפילות ולאסוף תרומות למען מדינת ישראל ערב המלחמה; אולם לאחריה טען כי הניצחון שהושג בה היה מעשה ידיו של השטן שביקש לבלבל את עם ישראל. לפיכך, הרבי קבע כי אסור לבקר בכותל המערבי וביתר המקומות הקדושים ששחררו משלטון ירדן. השקפה זו, שלה היו שותפים רק מיעוט רבנים, לא התקבלה אפילו על דעתם של רוב חברי "העדה החרדית". מרביתם פקדו את הכותל המערבי ואת יתר המקומות הקדושים דרך קבע, למרות שהרבי (לפחות להלכה) היה סמכות רוחנית עליונה עבורם. מרבית הפוסקים הסכימו עם האיסור ההלכתי לעלות להר הבית, שעליו הכריזה מועצת הרבנות הראשית.

"השיא במאורעות הימים הגדולים" - המודיע, 8.6.1967

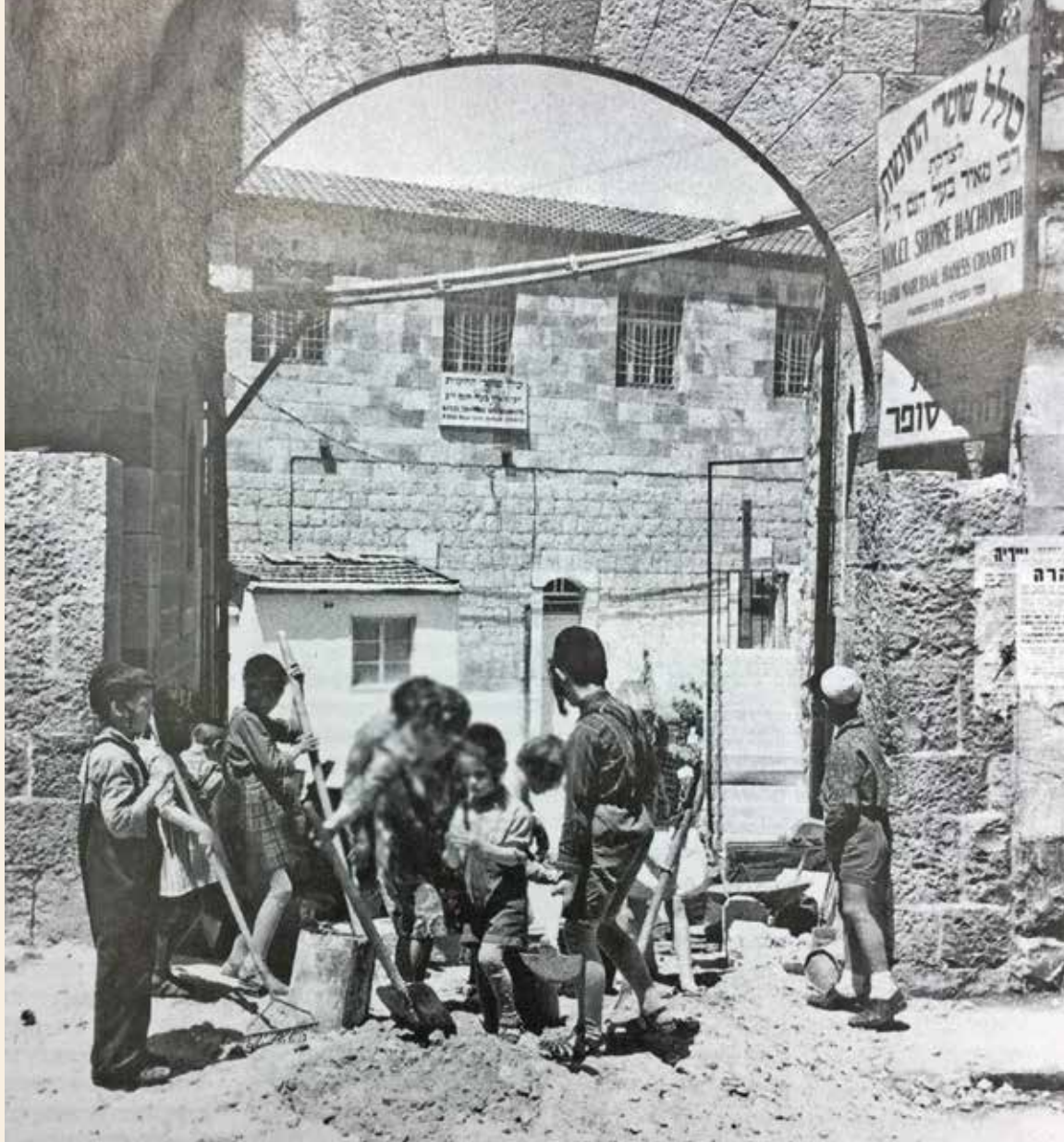

עסקו במשמעויותיו הדתיות של הניצחון. הבולט שבהם היה ספרו עב הכרס של חתן פרס ישראל לספרות תורנית וחסיד גור, הרב מנחם מנדל כשר (סבו של אסא כשר). כותרתו - "התקופה הגדולה" - תמצתה את השקפת מחברו, ואחד הפרקים בו נקרא "קול התור", שהוא רמז קבלי להתקרבות הגאולה. כמו בקרב הציבור החילוני, זכו גם החיילים והקצינים החרדים שהשתתפו במלחמה לכבוד ולהערכה. הקצין החרדי הבכיר ביותר באותם ימים, סגן אלוף יצחק מאיר שהיה ממלא מקום הרב הצבאי הראשי, נבחר למלא תפקידים חשובים בהנהגת אגודת ישראל; לימים נבחר לראש עיריית בני ברק.

קול אישה בעיתון חרדי

לאחר המלחמה ציין הציבור החרדי את הניצחון הגדול, ובמיוחד את שחרור ירושלים, בדרכים שונות. בחלק מבתי הכנסת והשיבות החרדיות אמרו ברכת הַלֵּל חגיגית, והציבור החרדי ומנהיגיו ערכו תפילות הודיה והשתתפו בטכסי הזיכרון הממלכתיים לנופלים במערכה. אלפי חרדים נטלו חלק בטקסים שנערכו בכותל בימי השנה לשחרורו. בנק פועלי אגודת ישראל בחר להעניק כשי ללקוחותיו את מדליית שחרור ירושלים, שעליה היו חרותים פניהם של המצביאים החילונים משה דיין ויצחק רבין. בעקבות המלחמה, ובדומה לשפע אלבומי הניצחון שהדגישו את עליונותו של צה"ל, פרסמו גורמים חרדים ספרים

קריאה לאמירת תהלים וסליחות במאה שערים, ימי ההמתנה

ילדי מאה שערים ממלאים שקי חול, מאי 1967

מקדשנו מצאה הד באזני חברי הממשלה, ההתנגדות לרבנות ולחקיקה לפי ההלכה לא דעכה, חילולי השבת גברו והפכו להמוניים [...] בכל זאת ברור, משהו זע אי שם בלב פנימה של רבים, רבים מאד (א' אש, פלאי מלחמת ששת הימים, עמ' 131).

בחלוף השנים התפוגגה ההשפעה המאחדת והסוחפת של מלחמת ששת הימים וההתייחסות אליה כאל נס גלוי, והפער בין הציבור החרדי והציבור הכללי העמיק.

פרסומים בעיתונות החילונית. השיר "679 שגריים" שכתבה רינה ברזילי מקיבוץ העוגן, שפורסם בשבועון הקיבוץ הארצי, פורסם בעיתון המודיע. העיתון החרדי ציין כי נדפס בעיתון "של הקיבוץ" אך לא פירט כי נכתב בידי אישה:

שש מאות ושבעים ותשעה שליחים / ריבוננו של עולם, אליך / אל ממלכת מלך מלכי המלכים / שלחנו מארץ קודשך [...] הם יבואו אליך ירויים, קרועים / להשתדל בעדנו לפני כס התפארת

ואולם במהרה התמתנו הציפיות. יהודה לייב לוי, בנו של מנהיג אגודת ישראל ועורכו של המודיע, כתב כשנה לאחר המלחמה:

הדיסקוטקים במדינת ישראל לא נסגרו, מועדוני הלילה לא חוסלו, הדרישה למתן ציבון חילוני לכותל המערבי שריד בית

בתחילה ציפו רבים מקרב הציבור החרדי כי בעקבות הניצחון הגדול יתלקח "הניצוץ היהודי" בליבותיהם של היהודים החילונים, ואלו יתקרבו יותר לציבור הדתי ולשמירת ההלכה. צעירי חב"ד מיהרו, בהנחיית רבם, לפתוח ב"מבצע תפילין" ברחבת הכותל, ובעקבותיהם קראה גם אגודת ישראל להקים ארגונים להחזרה בתשובה. הרב יחזקאל לוינשטיין, אחד ממובילי ההשקפה החרדית הליטאית, תיאר זאת כך: "הנפלאות שעשה השם עמנו, עוררו רבים בהמון העם להתקרבות, זה בכה וזה בכה. ויש שאף החלו מעתה לקיים מצוות התורה מרוב התפעלות מאשר ראו עינינו. אנשי המלחמה אומרים שראו ממש בחוש את יד השם במערכה". סימנים נוספים להתקרבות החילונים לדת פורשו על סמך

חיילי צה"ל באתרי הקודש, מדליית ניצחון (historama.com)

התמונות מאוסף המחבר (עיתונות חרדית, 1967)

- לעיון נוסף**
1. י' ארליך, במעלות גבורים: לדמותם של ל"ו מגבורי מלחמת ששת הימים ולאחריה הי"ד, תל אביב תשכ"ט.
 2. ש' הירש, המחזיר שכניתו לציון: מבט תורני על מלחמת ששת הימים ויום ירושלים, ירושלים תשע"ז.
 3. י' הלוי, תגובת הזרם החרדי המרכזי למלחמת ששת הימים (עבודת מוסמך), האוניברסיטה העברית בירושלים, תשע"א.
 4. "ששה ימים באייר: הסיפור החרדי שלא סופר מעולם על מלחמת ששת הימים", משפחה, פסח תשס"ז (גיליון מיוחד).